

ÁCS MARIANNA: MÉG A KÖVEK IS...
NŐNEVELÉS A FELSŐBARANYAI
REFORMÁTUS EGYHÁZMEGYE POLGÁRI
LEÁNYISKOLÁJÁBAN ÉS INTERNÁTUSÁBAN
(1916–1948).

Publikon Kiadó, Pécs, 2017. 278 old.

MARIANNA ÁCS: EVEN THE STONES...
WOMEN'S EDUCATION IN THE HIGHER
ELEMENTARY GIRLS' SCHOOL AND BOARDING
SCHOOL OF THE REFORMED PRESBYTERY OF
UPPER BARANYA (1916–1948)

ÖSSZEFOGLALÁS

Recenzió Ács Marianna: Még a kövek is... Nőnevelés a Felsőbaranyai Református Egyházmegye polgári leányiskolájában és internátusában (1916–1948) című könyvéről.

Abstract

Review of Ács Marianna's book *Még a kövek is... Nőnevelés a Felsőbaranyai Református Egyházmegye polgári leányiskolájában és internátusában (1916–1948)* [*Even the Stones... Women's Education in The Higher Elementary Girls' School and Boarding School of the Reformed Presbytery of Upper Baranya (1916–1948)*].

Kulcsszavak: református egyház, Felsőbaranyai Református Egyházmegye, polgári leányiskola, iskolatörténet, nőnevelés, vallásos nevelés, Pécs, Siklós

Keywords: Reformed church, Reformed Presbytery of Upper Baranya, higher elementary girls' school, school history, women's education, religious education, Pécs, Siklós

„Egy kálvinista iskolát úgy képzelek el, hogy ott még a kövek is a zsolnároknak és a Bibliának a szellemét lehelik” – mondta egy alkalommal Ravasz László, a Dunamelléki Református Egyházkerület püspöke. Erre az idézetre utal Ács Marianna könyvének címe. S ha két szóban akarnánk összefoglalni, miről szól ez a monográfia, azt mondhatnánk: *egy közösség és iskolája*. Arról, hogy egy kisebbségi

helyzetben lévő vallási közösség szerény anyagi lehetőségei ellenére is hogyan törekszik arra, hogy saját iskolát állítson fel, s azt minden nehézség közepette megőrizze, fenntartsa, s lehetőleg gyarapítsa.

Közösség és iskola: ez a két fogalom a reformáció történetében kezdettől fogva szorosan összekapcsolódik. Már a legelső reformátorok fontosnak tartották a népoktatás kiterjesztését, hogy mindenki anyanyelvén olvashassa a Bibliát. Egyes országokban máig a protestáns eredetű közösségi iskolák jelentik az iskolahálózat gerincét. S Magyarországon is a protestáns egyházak évszázadokon keresztül féltve védelmezték iskolaalapítási jogukat, a protestáns iskolák pedig autonómiájukat minden külső beavatkozási kísérlettel szemben. A protestáns közösségi iskola félélévezredes történetének egyik 20. századi hazai reprezentánsát mutatja be monográfiájában Ács Marianna: a Felsőbaranyai Református Egyházmegye egykori polgári leányiskoláját és internátusát.

A könyv azonban jóval többre vállalkozik, mint amit a cím sejtene enged: nem csupán az iskola történetét ismerhetjük meg belőle, hanem annak szoros, szerteágazó és sokdimenziós kapcsolatát azzal a közösséggel, amely azt életre hívta. Ami tehát különösen értékes teszi Ács Marianna monográfiáját, az az, hogy a református polgári leányiskolán keresztül alaposan megismerhetjük azt a közösséget is, amely azt létrehozta és működtette: a Felsőbaranyai Református Egyházmegye hívó közösségét. Baranya megyében a reformátusok fogyó létszámú kisebbséget képeztek a katolikusokkal szemben. Ez a kedvezőtlen demográfiai helyzet határozta meg anyagi viszonyait is: az egyházmegye anyagi lehetőségei igencsak kedvezőtlenek voltak. Mégis, amikor Siklóson, a baranyai reformátusság egyik fontos központjában 1916-ban bezárták az addig felekezetiileg semleges polgári leányiskolát, s helyette katolikus leányiskolát hoztak létre, s ezzel veszélybe került a református leányok saját vallásuk szerinti nevelésének lehetősége, az egyházmegye református polgári leányiskola alapítása mellett döntött, annak ellenére, hogy ehhez szinte semmilyen feltétel nem volt adott: sem az anyagiak, sem az infrastrukturálisak, sem a személyiek. Az oktatásügy mellett való nagyfokú elkötelezettségre utal, hogy egy közösség ilyen körülmények között is iskolaalapításba kezd. Ács Marianna szemléletesen bemutatja, hogy az iskola működtetése mennyi nehézséggel járt. Egészen az iskola 1930-ban történő Pécsre költöztetéséig még a megfelelő iskolaépület biztosítása sem volt mindig megoldott. A VKM csak vonakodva és meglehetősen szűkmarkúan támogatta az iskolát, így annak fenntartása leginkább a baranyai református közösségekre és a szülőkre hárult. Cserében viszont az iskola a baranyai református közösség megmaradásának és identitásformálásának fontos eszköze lett. A laikus hívek mellett számos lelkész és tanító járatta ide a leányát. Az iskola tanárai fontos

szerpet játszottak a helyi református közösségi életben és a belmisz-szióban. Fő céljának a hitét élő módon gyakorló református leányok nevelését tekintette az egyház számára, akik ezt az értékrendet családjukban és hivatásukban is továbbadják. Ezzel pedig konkrét és fontos szerepet játszott az egész baranyai református közösség megmaradásában és gyarapodásában, identitásuk megőrzésében.

Ugyanakkor az iskola nem vált az önmagába zárkozó felekezeti partikularizmus otthonává, hanem nyitott volt más felekezetek számára is. Volt olyan tanév, amikor a tanulók közel felét tették ki a nem református vallásúak. Viszonylag magas volt az izraelita felekezetűek, s ami meglepő: a katolikusok aránya. Az iskola egymás iránti türelemre nevelte a tanulókat, s fegyelmi szabályzatának mindjárt a 2. pontjában szerepelt az alábbi szabály: „Más hitfelekezetűek vallása és szertartása iránt semmiféle tiszteletlenséget tanúsítani nem szabad.”

Ács Marianna a Felsőbaranyai Református Egyházmegye polgári leányiskoláját nem csupán példaértékű alapossgal, hanem rendkívül sok szempontból vizsgálja. Az iskola történetének valamennyi aspektusát, működésének valamennyi szegmensét nagytó alá veszi. A leányiskola működésének eseménytörténeti összefoglalásán kívül külön fejezetekben olvashatunk az internátusról, az építkezésekről és infrastrukturális fejlesztésekről, a tanfelügyeletről, az iskola pénzügyi gazdálkodásáról, a tanári karról – illetve néhány fontosabb tanárról külön is –, a tanulók társadalmi összetételéről, az intézetben folyó nőnevelésről, a vallásos és a hazafias nevelésről stb. Egy iskola történetének kutatásakor vizsgálható területek szinte mindegyike szerepel a monográfiában. A vizsgált témák sokszínűsége sokféle kutatómódszertant is kíván. Tiszteletre méltó, hogy a szerző milyen sokszínű metodológiával közelítette meg a különböző területeket. A levéltári és nyomtatott források történeti kritikai vizsgálatának klasszikus módszerén kívül alkalmaz kvantitatív statisztikai módszereket, tartalomelemzést, interjút stb.

További erénye a kutatásnak, hogy a szerző valamennyi kapott eredményt szélesebb kontextusba helyez. Az iskola történetén keresztül ezáltal megismerjük a Felsőbaranyai Református Egyházmegye és a baranyai reformátusság történetét, anyagi viszonyait, és a művelődéshez, különösen a leányok művelődéséhez való viszonyulását. Ezért is mondhattuk azt fentebb, hogy ez a könyv valójában egy iskoláról és az azt létrehozó közösségről szól. Azonban a szerző nem elégszik meg azzal, hogy lokális kontextusba helyezze az iskola történetét, hanem mindig igyekszik országos oktatáspolitikai, egyházpolitikai, illetve nevelésméleti

és teológiai összefüggésrendszerbe helyezni témáját. Ennélfogva olvashatunk egyebek mellett a református embereszményről és az újszövetségi nőalakokról is mint a református leánynevelés teológiai alapjairól. Ezek határozták meg ugyanis a református egyházi vezetők leánynevelésről alkotott nézeteit, amelyek alapvető befolyással voltak az iskola gyakorlati nevelőmunkájára. Megtudhatjuk, hogy a református egyházban a nőneveléssel kapcsolatban uralkodó nézetek igencsak konzervatívak voltak, bár idővel megengedőbbekké váltak, amennyiben a két világháború közötti korban egyre inkább elfogadhatónak tartották, ha egy nő munkát vállal, s egyre több lehetősége nyílt a református nőknek arra, hogy az egyház tevékenységében aktívan is részt vegyenek (egyesületi élet, belmisszió stb.) Ez a konzervatív attitűd magyarázza azt is, hogy a nőnevelés iskolahálózatának kiépülése a Dunamelléki Egyházkerületben, ahová a Felsőbaranyai Egyházmegye tartozott, némi késéssel kezdődött. Hasonlóképpen a szélesebb oktatáspolitikai kontextus felvázolását szolgálja a VKM és a református egyház ambivalens viszonyának bemutatása a református iskolák felügyelete és finanszírozása terén. A szerzőnek azon törekvése, hogy minden megállapítását, amelyet az iskola történetével kapcsolatban tesz, szélesebb egyháztörténeti, társadalomtörténeti, oktatáspolitikai stb. kontextusba helyezze, egyrészt nyomatékosítja állításainak érvényét, másrészt lehetővé teszi azt, hogy a Felsőbaranyai Református Egyházmegye polgári leányiskoláján mint példán keresztül a korabeli magyarországi református egyházi élet szélesebb szegmenseire is rálássunk.

Megállapításait a szerző könyvében vizuális eszközökkel is szemléletessé teszi. A kötetben 16 táblázat, 2 térkép és nem kevesebb mint 59 diagram szerepel. Emellett a szerző 20 archív fotót is közöl, amelyek megelevenítik előttünk az iskola mindennapjait. Több forrás szövegét is közli, így belelapozhatunk az egykori tanárok és diákok levelezésébe, az iskola fegyelmi szabályaiba, az iskolai ünnepek műsoraiba stb.

Kinek ajánljuk a kötetet? A neveléstörténet iránt érdeklődőknek mindenképpen. Azonban rajtuk kívül számos más olvasói csoport is nagy haszonnal forgathatja a könyvet. A református egyháztörténet és a pécsi, baranyai helytörténet kutatói számára fontos olvasmány lehet ez a mű. Különösen ajánlom továbbá a kötetet mindazoknak, akik iskolatörténeti kutatásokat terveznek: legyenek akár szemináriumi műhelymunkát vagy szakdolgozatot író egyetemisták, akár disszertációjukat író kutató-jelöltek, akár professzionális oktatáskutatók, akár jó értelemben vett amatőr helytörténet-

szek. A kötet számos ötletet és biztos módszertani útmutatást fog adni számukra arra vonatkozóan, hogy hogyan érdemes egy iskolatörténeti kutatást megvalósítani, melyek a vizsgálható, illetve vizsgálendő kutatási részterületek, melyek a lehetséges források, és milyen módszerek állnak rendelkezésre ezek feldolgozására.

A könyv ismertetését azzal kezdtem, hogy ez a monográfia valójában egy közösségről és annak iskolájáról szól, s azt igyekeztem ecsetelni, hogy a Felsőbaranyai Református Egyházmegye esetében hogyan támogatta, erősítette egymást kölcsönösen iskola és közösség. Ács Mariannának a református polgári leányiskoláról szóló kötete hozzájárul Siklós és Pécs város, illetve a baranyai reformátusság történetének jobb megismeréséhez, ezért nagy szerepe lehet a lokálpatrióta, illetve a református identitás fenntartásában és megerősítésében. Ezáltal a már nem létező református polgári leányiskola az emléken keresztül még ma is a közösség szolgálatát látja el.

(ism.: Somodi Imre)